

Carl Morten Iversen

Hva gjør hatefulle ytringer med samfunnet?

De senere års digitale utvikling med blogger, medietweets, facebook og kommentarfelt i nettaviser har ført til framvekst av hets og hatefulle ytringer. Lovverket er ikke alltid like klart, og det samme kan sies om myndighetenes innsats for å motvirke trenden.

I det denne artikkelen skal skrives dukker det opp en tweet der det framgår at sportskleskjeden Stormberg har mottatt mange hatefulle reaksjoner etter at de ga en hel dagsomsetning, ca. 220.000 kroner, til arbeidet for syriske flyktninger. Dette er et eksempel på en hatefulle ytring som ikke er forbudt iht. norsk lovverk. Den må, for å følge innstillingen til ytringsfrihetskommisjonen,¹ bli møtt med motargumenter, uansett hvor hatefulle og motbydelig man måtte mene at den er.

Uklare og omdiskuterte lover

Det er straffelovens § 135a, Rasismeparagrafen, som inntil nylig har satt de lovlige grensene for hatefulle ytringer. Paragrafen fikk tilnavnet *rasismeparagrafen*, fordi paragrafen først dreide seg om hatefulle ytringer rettet mot folk på grunn av hudfarge og etnisk opprinnelse. I dag er denne betegnelsen upresis. Paragrafen er gjennom årene blitt endret og utvidet flere ganger, slik at den nå også gjelder ytringer som diskriminerer homofile og andre seksuelle minoriteter, samt hatefulle ytringer basert på religion og livssyn. Brudd på paragrafen kan straffes med fengsel i opp til tre år. § 135a er en omdiskutert lovparagraf i Norge, da den innebærer en begrensning i ytringsfriheten. Selv i Norsk PENs styre er det

uenighet når det gjelder en eventuell avskaffelse av paragrafen. Få personer er imidlertid blitt dømt for å bryte den.

I følge Store Norske Leksikon inneholder § 135 a "ikke forbud mot ytringer med et kjønnsdiskriminerende innhold. Hvorvidt det skulle innføres et forbud mot kjønnsdiskriminerende ytringer i straffeloven § 135 a har vært diskutert, men har blitt avvist blant annet med begrunnelsen at kvinner ikke er en minoritetsgruppe og at bestemmelsen burde begrenses til utsatte minoritetsgrupper med et særlig behov for vern. At det ikke er etablert et strafferettslig vern mot kjønnsdiskriminerende ytringer betyr imidlertid ikke at alle ytringer med kjønnsdiskriminerende innhold er tillatte. Blant annet etablerer FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs kvinnekongresskonvensjon plikter for konvensjonsstatene, herunder Norge, for å sikre at det ikke formidles undervisning i skolen med et kjønnsdiskriminerende innhold."

Når den nye straffeloven fra 2005 trer i kraft vil den eksisterende straffelovens § 135 (a) erstattes av en ny § 185: Hatefulle ytringer.

Siste års digitale utvikling med blogger, medietweets, facebook og kommentarfelt i nettaviser har ført til framvekst av de såkalte nett-trollene. Dette er de ytrerne som skriver anonymt, og de bidrar ofte med svært usaklige og ofte hatefulle ytringer som er ute etter "mannen, men ikke ballen". Eller kanskje kvin-

Carl Morten Iversen er Seniorrådgiver, Norsk PEN.

nen, for det er kvinner som er mest utsatt for slik hets. Som altså ikke er forbudt iflg. norsk lov. Straffeloven forutsetter at ytringene er offentlige før de straffes og så langt har ytringer på internett utrolig nok ikke blitt rammet av loven. Men når lovendringene fra 2005 trer i kraft vil rasistiske og diskriminerende ytringer framsatt på internett også kunne rammes av den nye straffeloven.

Kvinner mer tilbakeholdne på åpne nettsider

Reaksjonene på fenomenet nett-troll, særlig fra kvinnelige journalister som ofte er svært utsatt, varierer fra ”dette må vi regne med og vi må svare” og ”slikt bare ignorerer jeg” til ”dette er svært belastende”. Det har også ført til at kvinner, iflg. en undersøkelse finansiert av Fritt Ord – ”Status for Ytringsfriheten i Norge”, legger større bånd på seg når de ytrer seg på nettet. I en kronikk på undersøkelsens Facebook-side, vises det til at kvinner pålegger seg ”større sosiale begrensninger på nettet enn i privatsfæren.” I følge forsker Bernard Enjolras ved Institutt for Samfunnsforskning som gjennomførte undersøkelsen, har man funnet at ”kvinner er langt mer forbeholdne enn menn til å uttale seg i sosiale medier eller på åpne nettsider, uansett hvilken type risiko de presenteres for. Det er spesielt store forskjeller når det gjelder faren for å bli latterliggjort, for å bli oppfattet som uhøflig eller for å støte andre. Kvinner ser dermed ut til å ville legge mer bånd på seg enn menn i det offentlige digitale rommet.” Dette kan i følge kronikken også føre til at bestemte grupper eller synspunkter blir underrepresentert.

Hva gjør myndighetene?

Norske myndigheters innsats for å motvirke denne trenden er foreløpig noe uklar og de foreslåtte lovendringene fra 2005 er altså så langt ikke trådt i kraft. UD har, som en del av oppfølging av Meld. St. 10 (2014-2015) *Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken*, varslet økt satsing på fremme av

ytringsfriheten og det de kaller ”beskyttelse av ytringsfrihetsutøvere”, uten at dette foreløpig er konkretisert.

Men dette gjelder internasjonalt. Hva så med Norge – hva gjør myndighetene? Et forsøk på å innføre et forbud mot religionskritikk ble lagt dødt av den rødgrønne regjeringen i 2009. Heldigvis – menneskerettighetene skal beskytte mennesker, ikke religioner. I 2012 ble også et forslag fra Frp om ”vern av ytringsfrihet og anonymitet på internett” lagt dødt i Familie- og kulturkomitéen. I følge en artikkel på hjemmesiden til MIRA-senteret inviterte statsminister Solberg til et møte om bekjempelse av hatefulle ytringer i slutten av november 2014. ”Å karakterisere hatefulle ytringer kun som irrasjonelle og individuelle handlinger er farlig og undervurderer deres innvirkning på samfunnet”, heter det i artikkelen. Det framkommer på regjeringens hjemmesider at bakgrunnen for møtet var arbeidet med en handlingsplan med tiltak mot hatefulle ytringer, men det foreligger ikke noen informasjon om når denne vil foreligge. Et lenge planlagt seminar på Stortinget om samme tema blir stadig utsatt, så her har politikerne tydeligvis ingen hast.

Vi trenger mer forskning

Men hva hadde vært ønskelig? Forskning på området er meget mangelfull og vi vet ikke hva som dypest sett ligger bak netthetsen – konkrete personangrep, dyp, reell frustrasjon, eller en eller flere av disse i kombinasjon med alkohol. Både medier og nettbrukere vil være tjent med å få en bedre oversikt.

De eneste som kan sies å ta denne problemstillingen delvis på alvor, er de nettavisene som nå har innført moderering av sine kommentarfelt. Hvorvidt dette på sikt vil føre til mindre netthets, gjenstår å se. Det vil i det minste skjerme de som skriver kommentarer, men vi har jo fortsatt Facebook, der det, inntil den nye loven trer i kraft, er fritt fram for alle mulige ytringer. Et kjent eksempel er islamisten Ubaydullah Hussains uttalelse på Facebook etter at 23 gisler var blitt drept i et terrorangrep i gassproduksjonsanlegget i In

Aménas i Algerie. ”Måtte Allah den høyeste belønne våres brødre med den største og beste Paradiset og drive fiender av Islam ut av våres land og utslette dem”, uttalte han. Han ble siktet og tiltalt, men frikjent i oktober 2014. § 135a dekker kun oppfordring til vold, men dette ble åpenbart tolket som forherligelse av

vold. Dessuten var det jo heller ikke en ”offentlig ytring”, og da er den altså lovlig.

Så hvor går grensene? Om dette strides tydeligvis de lærde.

Not

1. NOU 1999:27.